

активность его сторонников и последователей. Выяснены особенности реакции официальной Церкви на фигуру Яна Гуса. Охарактеризованы религиозные мотивы, в частности особенности веры в Бога деятельность таборитов. Определены особенности влияния эсхатологических ожиданий на деятельность Яна Гуса и таборитов. В статье использованы ряд методов, среди которых: историко-хронологический, ретроспективный, метод анализа и синтеза.

Ключевые слова: Церковь, христианство, Бог, эсхатологические ожидания, гуситы.

Alisa Lukashenko

SERVICE OF GOD AND PROTECTING PEOPLE IN THE ACTIVITIES OF SINS JAN HUS AND HIS FOLLOWERS

In the article the issues of the impact of faith in the Christian God in shaping the worldview and features of Jan Hus. Analyzed historical documents in terms of the impact of the religious factor on Jan Hus church activity and the activity of his fans and followers. The features of the official Church reaction to the figure of Jan Hus. Characterized religious motives, including features on faith in God taborytiv activity. The influence of eschatological expectations for the activities of Jan Hus and taborytiv. The article used a number of methods, including: historical and chronological, retrospective method of analysis and synthesis.

Key words: Church, Christianity, God, eschatological expectations, Hussites.

УДК 929:2–3 Платон (Городецький)

Андрій Петренко

АНТИШТУНДИСТСЬКА АПОЛОГЕТИЧНА МІСІЯ КИЇВСЬКОГО МИТРОПОЛИТА ПЛАТОНА (ГОРОДЕЦЬКОГО)

Антиштундистську апологетичну місію в масштабах Київської єпархії вперше започаткував митрополит Платон (Городецький). Мета статті – дослідження процесу протистояння сектантству в Україні при київському митрополиту Платону (Городецькому), осмислення якої в усій можливій глибині надасть можливість набагато повніше судити про загальну місіонерську діяльність Православної церкви в Україні. Утворення єпархіальних, окружних та місцевих місіонерів у підпорядкуванні вікарного Уманського єпископа, за особистим контролем Архієпископа складала місіонерській апарат на основі пірамідальної системи функціонування. При чому, в місіонерській системі всі члени Церкви, як Тіло Христове покликані були покласти на себе обов'язок місіонерського свідчення. Проти-штундистська місія не завжди приносила бажаного успіху. Поширення чисельності штундистів впродовж митрополитства Платона дає підставу вважати, що запроваджена апологетична проти-штундистська місія була орієнтована не стільки на знищення самої єресі або їх представників, скільки на спробу зупинити поширення штундизму та зміцнення православної віри в народі, підняття рівня православ'я в цілому.

Ключові слова: Православна Церква, митрополит, Платон (Городецький), Київська єпархія, штундизм, місіонерство.

Антиштундистську апологетичну місію в масштабах Київської єпархії вперше започаткував митрополит Платон (Городецький). Причиною такого процесу на думку В. Меша були окреслені двома чинниками: «Передусім – соціально-економічними – інтенсивним розвитком капіталізму, болісним розшаруванням суспільства, гострими соціальними проблемами, що виникали внаслідок обезземелення селянства тощо. По-друге, обставинами духовного порядку – масовості сектантства сприяла майже тотальна ліквідація української православної церкви з її віросповідною, зокрема, обрядовою специфікою та домінування на вітчизняних теренах РПЦ з її (невластивими для національної форми церковної організації та духовного самовияву) адміністративно-бюрократичними традиціями впливу на процес релігійної та соціальної самореалізації віруючих» [1, с. 66]. Крім зазначених висновків дослідника, для нас важлива думка тогочасних місіонерів, які вважали, що причиною розповсюдження штундизму було «безнаказанность и полная свобода штундистских собраний» [2, арк. 30], що побічно вказує на існування віротерпимості та деякою мірою прояву релігійної свободи в Київській єпархії.

Вивченням даної проблематики частково займалися такі дослідники, як Н. Баранова [3], А. Єфимов [4], І. Стамулис [5], І. Смолич [6] та інші.

Мета статті – дослідження процесу протистояння сектантству в Україні при київському митрополиту Платону (Городецькому). Таким чином, осмислення в усій можливій глибині діяльність

проти-штундистської апологетичної місії київського архіпастиря надасть можливість набагато повніше судити про загальну місіонерську діяльність Православної церкви в Україні.

Архіпастир розумів, що протистояти штундистському вченню можна було тільки доказавши істинність православного вчення, орієнтованість якого була направлена не тільки на академічно-богословське докази неспроможності нової релігійної течії, але й підняти богословський рівень православного вчення, щоб зміцнити віру в народі. Тому у стосунках митрополита Платона (Городецького) з штундистами можна прослідкувати дві площини. Перша – спільна релігійна боротьба з сектантством як в цілому, так і з штундизмом окремо. Друга – заходи про підняття належного рівня православної віри в суспільстві, як прояв православної контрреформації. Подібна концепція боротьби Платона (Городецького) була відображена у Постанові київського З'їзду архієреїв 1884 р. у Києві: а) загальне ослаблення існуючого в південно-західних єпархіях іновір'я; б) ослаблення штундизму до припинення згубного впливу його на місцевих православних жителів; в) розвиток Православ'я; г) зміцнення Православ'я серед народу [7; 8].

Місіонерська діяльність митрополита Платона до сектантства мала виключно мирні методи, про що дослідила Н. Баранова: «Помірковане ставлення митрополита до представників інших конфесій, зокрема, до сектантів висловлене в рекомендаціях духовенству Київської єпархії й найкраще відобразило головні постулати його місіонерської політики: «Охороняючи гідність свого віросповідання і порушуючи в своїх парафіянах відчуття православної самосвідомості, пастир Церкви разом із тим повинен підтримувати мирні відносини з іновірцями і сектантами, що живуть серед його парафіян, і повинен вселяти пастві мир щодо них» [3, с.115]. Такі мирні методи Архіпастиря застосовували місіонери Київської митрополії, які «нигде не позволяли себе прибегать к мерам Полицейским и насильственным» [9, арк 31].

Зауважимо, що шляхи боротьби митрополита Платона з штундизмом торкалися різних аспектів внутрішнього та зовнішнього життя Православної церкви в Київській митрополії, тому крім традиційного засудження будь-якої ересі, особистий антагонізм митрополита до штундизму був направлений не проти окремих представників штундизму, але акцентований саме проти їх хибного єретичного вчення: «Не участвуйте в бесплодных делах тьмы, но обличайте... вооружитесь против них словом и обличайте их, создав книгу обличительную их дел... Мы не желаем зла врагам нашим, мы желаем им добра, на все воля Божия. Если ты Господи за нас, кто против нас?!» [10, арк. 6]. Тож боротьба з самою ерессю на благо заблукалих в апіорі є предметом місіонерського антагонізму київського митрополита.

Цей предмет, як релігійне явище в Київській губернії, потребував ретельного вивчення. Ще до появи інструкції, затвердженої імператором щодо антиштундистських місіонерів-священиків Південно-західного краю від 26 травня 1889 р. за № 5213 [11, арк. 70], про необхідність зовнішньо та внутрішньо вивчати штундизм, владико Платон з самого початку свого митрополитства робив спроби ретельного вивчення штундизму в Київській єпархії [12–13], а на передодні З'їзду 1884 р. в Києві, просив надати відомості всіх запрошених архієреїв про стан штундизму в їх єпархіях [14–15].

У стосунках митрополита Платона (Городецького) з штундистами передбачалося створювати сприятливі умови на місіонерську та релігійно-просвітительську роботи. Задля цього слід здійснити підготовку потрібних кадрів; залучати «здібних та розсудливих» [16, арк. 3] духовних та мирських осіб, «особливих місіонерів» [16, арк. 2], яких потрібно нагороджувати окремим грошовим окладом; стежити за моральним станом духовенства. Отже потрібно створити окрему систему місіонерської діяльності на рівні Київській митрополії, де всі члени Церкви, як Тіло Христове покликані були покласти на себе обов'язок місіонерського свідчення.

Запроваджуючи в життя цю ідею, владико Платон створив окремий посадовий апарат місіонерів: єпархіальні, благочинні (окружні) місіонери і приходські з числа духовних або світських осіб. Архіпастир розумів дієвість вислову: «ударю пастиря, і розбіжаться вівці стада» (Мф. 26:31), тож «образи» штундистських пастирів, як ерудованих богословів, високоосвічених інтелектуалів, талановитих ораторів та полемістів, які мали високу моральну оцінку за що шанувалися в народі [17, арк. 31–32], вимагали від Платона (Городецького) дбайливо поставитися до вибору кандидатур місіонерів.

У створенні окремої форми служіння духівництва та мирян ключову роль відігравали єпархіальні місіонери. Такими місіонерами, за клопотанням Архіпастиря, в Київській митрополії призначено чотирьох осіб [18, с. 63]. При чому вибір базувався на їх практичному досвіді боротьби з штундизмом. Це були священики з глибоким знанням православного богослов'я та штундистського вчення. Наприклад, священик Рязанського кафедрального Успенського собору Іоанн Леонов, який був переведений в київську єпархію з 1886 р., згодом став автором книги «Суждения и толки штундистов и опровержение их» (Київ, 1890), або ієромонах абхазького Ново-Афонського Симоно-Канонического монастиря Арсеній мав величезний досвід боротьби з штундистським «оплотом» та застосовував «энергичные меры к уничтожению зла» [9, арк. 27]. Зазначимо, що деякі

дослідники помилково відносили місіонера Арсенія до насельника афонського Пантелеймонівського монастиря [3, с. 120], можливо за звучною назвою «Ново-Афонський».

Інші вид місіонерів називався окружними, які на відміну від єпархіальних, завдяки рекомендаціям благочинних мали безпосередню обраність на конкурсній основі. У Київській митрополії їх кількість нараховувалось до 81, всі вони ретельно перевірялися та мали якості: «нравственный, добрый, сдержанного характера, владеющий даром слова и достаточным знанием священных книг» [11, арк. 47]. Якщо траплялися випадки дискредитації місіонера, то його заміщували новими кандидатурами.

Взаємодія між єпархіальними та окружними місіонерами полягала у поетапності та послідовності їх місіонерської роботи. Так, єпархіальні місіонери проводили публічні бесіди з сектантами, якщо сектантська єресь не була повністю викоренена, то справою займалися окружні місіонери. Останні разом з місцевими священиками проводили регулярні богослужіння, роздавали брошури та листки при церквах та бібліотеках, відкривали недільні школи для дітей, так і для дорослих, сприяли організації приходської місіонерської дружини [17, арк. 4–7]. Тому, місіонерський процес відбувався безпосередньо за участю місцевого духовництва, від якого митрополит Платон вимагав з великими подробицями викладати патріотичну історію та вчення про розколи та єресі; пояснювати православне вчення; запровадити окремий збір коштів на допомогу нужденним, щоб ті не захоплювалися «приманкою корисливості» [16, арк. 2] в штундизмі; старанно виконувати свій священицький обов'язок, особливо приділяти увагу таїнству сповіді. Задля цього потрібно розповсюджувати брошури і друкувати листівки; створювати бібліотеки при парафіях, засновувати просвітительсько-місіонерські братства або товариства, церковнопарафіяльні школи; використовувати при парафіях елементи місіонерсько-просвітительської атрибутики, як-от: унісонний спів на богослужінні, розписне зображення з історії Святого Письма та церковно-патріотичних подій у храмах.

Архієрей визнавав, що поряд із практичними приписами до священнослужителів найкращою проповіддю є благочестиве життя самого пастиря. Це підтверджує постанови З'їзду 1884 р., де визначено, що священики самостійно несуть відповідальність за свою паству [16, арк. 13]. Крім того, за парафіяльним духовенством повинні були стежити окружні та монастирські благочинні і доносити єпархіальному керівництву про всі проступки підвідомчого їм духовенства. Щоб провадити неупереджені духовні слідства, приписувалося створювати комісії з трьох членів із метою унеможливити упереджені висновки. Остання низка приписів підносила реформи «духовних управлінь та благочинних» [19, арк. 221], які запровадив Платон (Городецький) ще на початку свого митрополитства в Київській єпархії.

Не обійшли увагою київського митрополита майбутні священики – семінаристи, яким рекомендовано проповідувати і пояснювати основи віри доступною мовою, зрозумілою як грамотним, та і неграмотним людям. Народна мова за сектантським богослужінням була однією з причин розповсюдження штундизму, про що зазначали місіонери, що «все молитвословия сектантами совершаются на простонародном разговорном языке» [2, арк. 36]. Тому протипоставити цим заходам можна було тільки аналогічними методами.

Крім місіонерів з духовних осіб виконували обов'язки місіонерів світські особи. Призначалися ці особи від Духовної консисторії або командувалися від православних братств та товариств, функція яких відбувалася у місіонерській площині [20, арк. 21]. Зазначимо, що не аби яку роль в місіонерстві відігравали православні братства, діяльність яких потребує окремого дослідження. Місіонерський внесок православних братств тяжко переоцінити. Особистий вклад Платона (Городецького) в цій сфері стосувався започаткування братств, затвердження їх статутів, постійне та почесне членство, вивчення звітів, фінансова підтримка.

Митрополит Платон вважав, що успіх місіонерської діяльності залежав від прикладу морального та благочестивого життя місцевих начальників та державних чиновників. Про це зазначено у постановах З'їзду 1884 р.: «все гражданские начальники, правители и судии, особенно находящиеся в ближайшем отношении к народу в Юго-Западном крае, были, по мудрому совету, данному благочестивым Иофором Моисею, люди способные, боящиеся Бога, правдивые, ненавидящие корысть (Исх. 18, 21–22), дабы они не только судили людем в правду, но и старались словом и примером своей жизни способствовать утверждению в народе святой веры и христианской нравственности; ибо по замечанию премудрого сына Сирахова: каков правитель народа, таковы и служащие при нем; и каков начальствующий над городом, таковы и все живущие в нем (Сир. 10, 2.)» [16, арк. 11].

Таким чином, створювалася складна пірамідальна структура управління з окремою системою єпархіального місіонерського органу влади. Хоча місіонерський апарат офіційно підпорядковувався Уманському вікарному єпископу Київської митрополії, втім Платон (Городецький) пильно ставився до створеної системи. Це доводить те, що Архіпастир відігравав особливо важливу роль у

фінансово-матеріальному забезпеченні проти-штундистської місії. Наприклад, коли тайних радник М. Бунге повідомив Архіпастиря, що у 1883 р. «не признает возможным согласиться дальнейшее ассигнование по сметам Святейшего Синода 1400 рублей на выше изъясненный предмет» [21, арк. 30], Владика приймає рішення збирати пожертви з монастирів Києва для забезпечення єпархіальних місіонерів. Подальша відмова фінансувати належним чином проти-штундистську місію Святішим Синодом, вимагала від Платона (Городецького) самостійно вирішувати фінансове питання свого проекту [11, арк.75]. Митрополит розумів, що відсутність достатньої фінансової бази загрожувала неефективності або взагалі знищенню місіонерській справі в Київській митрополії. Тому пропонував вводити збір коштів з різних православних храмів для місіонерських справ [22–23].

Про важливість фінансування місіонерства Архіпастирю доповідав Уманський вікарний єпископ Анатолій: «не видно гривой деятельности местного духовенства к искоренению штундизма, хотя штунда и грозит великими бедами Епархиальное начальство в исполнении пастырских обязанностей сделалось болезнью нашего сельского Духовенства, и причина тому – материальная скудость быта сельского Духовенства, – это весьма грустно!» [11, арк. 131]. Тому митрополит Платон пропонував в Духовній Консисторії знайти благочинним єпархії кандидатів для місіонерської діяльності таких людей, які не потребували особливо великих прибутків, тобто з малосімейних або овдовілих священиків з платнею від 300 до 600 рублів сріблом» [11, арк.152]. Крім того, на особливо бідних приходах, «зараженными сектантством», підвищено фінансове утримання духовного причту за рахунок пожертви з найбільш багатих приходів [24, арк. 19].

Місіонерство було нелегкою справою, для багатьох це могло стати загрозою життю або здоров'ю. Як, наприклад, місіонер Арсеній повідомляв, що «на последней беседе буйства и безобразия их дошли до крайности так что я опасаясь за жизнь и принужден был закрыть беседу» [9, арк. 10]. Тому владико Платон за особистою резолюцією розпоряджався нагороджувати фінансово [25, арк. 35] та подяками [9, арк. 27; 26, арк. 60; 21, арк. 13] осіб, які активно проводили місіонерську справу. Крім того, деякі місіонери, отримуючи постійний оклад, мали додаткову грошову оплату, яка могла складати по 1 рублю з молитов у записці та по 30 коп. за навернену особу в лоно Православ'я [17, арк. 9].

Траплялися випадки, коли окремі особи-місіонери намагалися отримати подвійну фінансову нагороду з різних джерел – від православного Свято-Володимирського братства та від Духовної Консисторії. Про що свідчить справа про місіонера відставного солдата Івана Шекера, який отримав 15 крб. з Свято-Володимирського братства, але зажадав отримати ще 25 крб. від Духовної Консисторії. Митрополит не проти був фінансово нагородити місіонера Шекера, але тільки в тому випадку, коли останній надасть відомості про результат успіху місіонерської справи [20, арк. 21]. При чому, контроль за місіонерською діяльністю Архіпастир запроваджував по відношенню до всіх місіонерів, які регулярно надавали до канцелярії Духовної Консисторії рапорти та звіти про свою місіонерську роботу [9, арк. 24].

Крім грошової допомоги, за резолюцією Платона місіонерам була надана можливість користуватися трьома державними кіньми щодо полегшення їх пересуванню по єпархії [26, арк. 50]. Також, за розпорядженням київського митрополита «приходские священники и благочинные обязаны оказывать ему [місіонерам] в потребных случаях следствие при беседах сектантами и православными прихожанами, представляют ему право совершать иногда в своих церквах богослужения и сообщать нужные сведения» [26, арк. 2]. В свою чергу таких священиків, які надавали ревну допомогу місіонерам, Архіпастир нагороджував за рекомендацією місіонера [26, арк. 67].

Створений митрополитом Платоном місіонерський апарат в Київській митрополії не був одноразовим проектом, тому що апологетична місіонерська справа продовжувалася впродовж всього життя Платона (Городецького). Сама місія була складним та локальним явищем. Так вона відбувалася в різних куточках Київської митрополії та не завжди приносила успіх. За інформацією архівних джерел ми дізнаємося, що повернення до Православ'я штундистів могло відбуватися тільки на 20 % [17, арк. 35], а якщо місіонери наполегливо трудилися, то їхні старання могли принести не більше 50 %, про що засвідчував священик Тарашинського повіту села Веселого-Кута Свято-Михайлівської церкви Георгій Соломоновський, який з 81 штундиста на своєму приході навернув до православ'я тільки 34 особи, при цьому заявляв: «Здоровья потерял много и надеялся всех штундов вернуть в православие, но многие из них не участвовали коронационном торжестве и мои рассчитанные в воодушевленные речи остались для некоторых напрасным трудом» [21, арк.9].

Важливим джерелом є статистичні дані про кількість штундистів в Київській митрополії, які дають наступні цифри: впродовж митрополитства Платона (Городецького) чисельність штундистів збільшилася на 1,9 разів з 1420 тис. [27, с.290–291] осіб до 2, 821 [28, с. 14]. Таке збільшення може навести на думку, що місіонерська місія Архіпастиря була провальною, але якщо порівняти з попередніми роками, наприклад, упродовж 1875–1882 рр. штундизм збільшився на 2,5 разів – з 561 до 1420 особи [27, с. 290–291]. Крім того, наступні 10 років після митрополитства Платона з 1892 по

1903 рік, штундизм збільшився на 1,9 разів [29, арк.1]. Це дає підставу вважати, що ідеологія та функціонування місіонерського апарату створеного Архіпастирем на основі мирних методів, були направлені не стільки на знищення штундистського вчення, скільки на спробі зупинити розповсюдження штундизму та підняти рівень православної віри в суспільстві [7].

Отже, антиштундистську апологетичну місію в масштабах Київської єпархії вперше започаткував митрополит Платон (Городецький). Предметом антогонізму митрополита Платона було штундистське релігійне вчення, проти якого Архіпастир застосовував суто мирні методи. Утворення єпархіальних, окружних та місцевих місіонерів у підпорядкуванні вікарного Уманського єпископа, за особистим контролем Архіпастиря складали місіонерській апарат на основі пірамідальної системи функціонування. При чому, в місіонерській системі всі члени Церкви, як Тіло Христове покликані були покласти на себе обов'язок місіонерського свідництва, що підтверджено Архієрейським З'їздом 1884 р. у Києві. Вагомою заслугою митрополита Платона (Городецького) є фінансово-матеріальне забезпечення місіонерського апарату Київської митрополії, як головна складова успіху місіонерської справи.

Слід зазначити, що існуюча місіонерська система в Київській губернії була створена на основі поглядів митрополита Платона (Городецького) з елементами контрреформаторського антагонізму, але з збереженням релігійної свободи віруючих. Статистичні дані про місіонерську діяльність дають підставу вважати, що сама місія була складним та локальним явищем, тому що розповсюдження штундизму відбувалася в різних куточках Київської митрополії. При чому, проти-штундистська місія не завжди приносила бажаного успіху. Поширення чисельності штундистів впродовж митрополитства Платона дає підставу вважати, що запроваджена апологетична проти-штундистська місія була орієнтована не стільки на знищення самої ересі або їх представників, скільки на спробу зупинити поширення штундизму та зміцнення православної віри в народі, підняття рівня православ'я в цілому.

Список використаних джерел

1. Меша В. Г. Православна місія в Україні: протистояння сектам східнохристиянського коріння (1875–1900 рр.) / В. Г. Меша // Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Історичні науки. – 2008. – Т. 83. – Вип. 70. – С. 66–70.
2. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДІАК України), ф. 127, оп. 699, спр. 778, 48 арк.
3. Баранова Н. В. Освітня, благодійна та місіонерська діяльність митрополита Київського і Галицького Платона Городецького (1882–1891) дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Н. В. Баранова. – Луганськ, 2011. – 152 с.
4. Ефимов А. Б. Очерки по истории миссионерства Русской православной церкви / А. Б. Ефимов. – М., 2007. – С. 20–21.
5. Стамулис И. Православное богословие миссии сегодня / И. Стамулис. – М.: Православный Свято-Тихоновский Богословский институт, 2003. – 448 с.
6. Смолич И. К. История Русской Церкви. 1700–1917. Ч. 2. / И. К. Смолич. – М., 1996. – 798 с.
7. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. І. В. Вернадського (далі – ІР НБУВ), ф. 174, спр. 823–824, 20+8 арк.
8. ІР НБУВ, ф. 174, спр. 3480, 66 арк.
9. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 699, спр. 777, 205 арк.
10. ІР НБУВ, ф. 174, спр. 3018, 2 арк.
11. ІР НБУВ – ф. 174, спр. 3183, 2 арк.
12. ІР НБУВ, ф. 174, спр. 817, 2 арк.
13. ІР НБУВ, ф. 174, спр. 822, 1 арк.
14. ІР НБУВ, ф. 174, спр. 823–824, 20+8 арк.
15. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 690, спр. 1638, 48 арк.
16. Извлечение из всеподданнейшего отчета обер-Прокурора Святейшего Синода по ведомству православного исповедания за 1886 г. // Киев. епарх. ведомости. – 1889. – № 7. – С. 63.
17. ЦДІАК України, ф. 182, оп. 1, спр. 213, 221 арк.
18. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 685, спр. 1424, 21 арк.
19. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 699, спр. 622, 85 арк.
20. ІР НБУВ, ф. 174, спр. 1251, 2 арк.
21. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 860, спр. 55, 10 арк.
22. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 680, спр. 407, 19 арк.
23. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 798, спр. 365, 127 арк.
24. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 699, спр. 698, 97 арк.
25. Заметки о штундизме // Киев. епарх. ведомости. – 1882. – № 6. – С. 290–291.
26. Навротский Д. И. Памятная книжка Киевской губернии на 1891 год / Д. И. Навротский. – К., 1891. – 347 с.
27. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1005, спр. 195, 2 арк.

Андрей Петренко

АНТИШТУНДИСТСКАЯ АПОЛОГЕТИЧЕСКАЯ МИССИЯ КИЕВСКОГО МИТРОПОЛИТА ПЛАТОНА (ГОРОДЕЦКОГО)

Антиштундистскую апологетическую миссию в масштабах Киевской епархии впервые начал проводить митрополит Платон (Городецкий). Цель статьи заключается в исследовании процесса противостояния сектантству в Украине при киевском митрополите Платоне (Городецком), осмысление которого во всей глубине позволит гораздо полнее иметь представление об общей миссионерской деятельности Православной церкви в Украине. Создание епархиальных, окружных и местных миссионеров, которые находились в подчинении викарного Уманского епископа и лично контролировались киевским Архипастырем, составляли миссионерской аппарат на основе пирамидальной системы функционирования. Причем, в миссионерской системе все члены Церкви, как Тело Христова призваны были возложить на себя

обязанность миссионерского свидетельства. Антиштундистская миссия не всегда приносила желаемого успеха. Увеличение численности штундистов в период митрополита Платона дает основание считать, что созданная апологетическая антиштундистская миссия была ориентирована не столько на уничтожение самой ереси или их представителей, сколько на попытку остановить распространение штундизма и укрепить православную веру в народе, поднять уровень православия в целом.

Ключевые слова: Православная Церковь, митрополит, Платон (Городецкий), Киевская епархия, штундизм, миссионерство.

Andriy Petrenko

ANTI-SECTARIAN APOLOGETICAL MISSION OF KYIV METROPOLITAN PLATON'S (HORODETSKY)

An anti-sectarian apologetical mission in the Diocese of Kyiv was for the first time founded by Metropolitan Platon (Horodetsky). The purpose of the article is to study the process of confrontation sectarianism in Ukraine during the period of the Kyiv Metropolitan Platon (Horodetsky) which understanding in all possible depth will allow a much better judge the overall missionary activities of the Orthodox Church in Ukraine. The formation of diocesan, regional and local missionaries subordinated to Vicar Bishop of Uman with Archpastor's personal control constituted missionary body based on a functioning pyramid system. Moreover, in the missionary system, all members of the Church, as the Body of Christ, were called upon to allocate the responsibility of missionary testimony to themselves. An anti-sectarian mission did not always bring the desired success. Spreading the number of sectarians during the Platon's metropolitan activity suggests that introduced anti-sectarian apologetical mission was focused not so much on the destruction of the sects or their representatives as on an attempt to stop the sectarian spreading and to strengthen the Orthodox faith in the people, raising the level of Orthodoxy in general.

Key words: Orthodox Church, Metropolitan, Platon (Gorodetskii), Kiev diocese, apologetical missionary.

УДК 94(477.82)

Наталія Борисенко

ЦЕРКОВНОПАРАФІЯЛЬНІ ШКОЛИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.: ЗАДУМИ І ВТІЛЕННЯ

Проаналізовано процес організації і поширення церковнопарафіяльних шкіл у Російській імперії другої половини ХІХ ст. Основну увагу звернуто на з'ясування практики реалізації політики Св. Синоду щодо розширення мережі початкових шкіл, чинників і обставин, які визначали кількісний і якісний вимір народної освіти під керівництвом духовенства.

Ключові слова: церковнопарафіяльні школи, початкові школи, Св. Синод, духовенство, Російська імперія.

Упродовж усієї історії людства освіті належала надзвичайно важлива соціальна функція – сприяння раціональному осмисленню та поясненню дійсності, пристосуванню людини та суспільства до змін, забезпечення наступності суспільного розвитку на основі гармонійного поєднання традиції та новації, соціалізація нових поколінь шляхом передачі їм історичного досвіду поколінь попередніх, збереження її національно-культурної ідентичності. Освіта є важливим елементом існування свідомої нації, подальшого розвитку і прогресу держави. Вивчення досвіду організації народної освіти в умовах соціальної модернізації та побудови основ ринкової економіки середини ХІХ ст. у Російській імперії, частою якою були й українські губернії, набуває актуальності та важливого значення для врахування особливостей її формування та розвитку при побудові сучасної системи шкільництва.

Притаманна розвитку історичних досліджень доби перебудови і постперебудови тенденція відходу від надмірної ідеологізації та руху до врівноважених і компетентних досліджень з освітянської тематики простежується і в історіографії досліджуваної нами теми. За період незалежності активно розгорнувся дослідницький пошук з питань історії освіти другої половини ХІХ – початку ХХ ст., що знайшло вияв у зростанні кількості дисертаційних праць, захищених у суверенній Україні. Серед них виділяються досить цікаві дослідження С. Стельмаха, А. Гуза, В. Курченко, Л. Дровозюка, Р. Гавриш, О. Мармозової, О. Драч, В. Перерви, С. Жукова присвячені просвітницькій діяльності земських установ, урядовій політиці в галузі народної освіти в Україні,